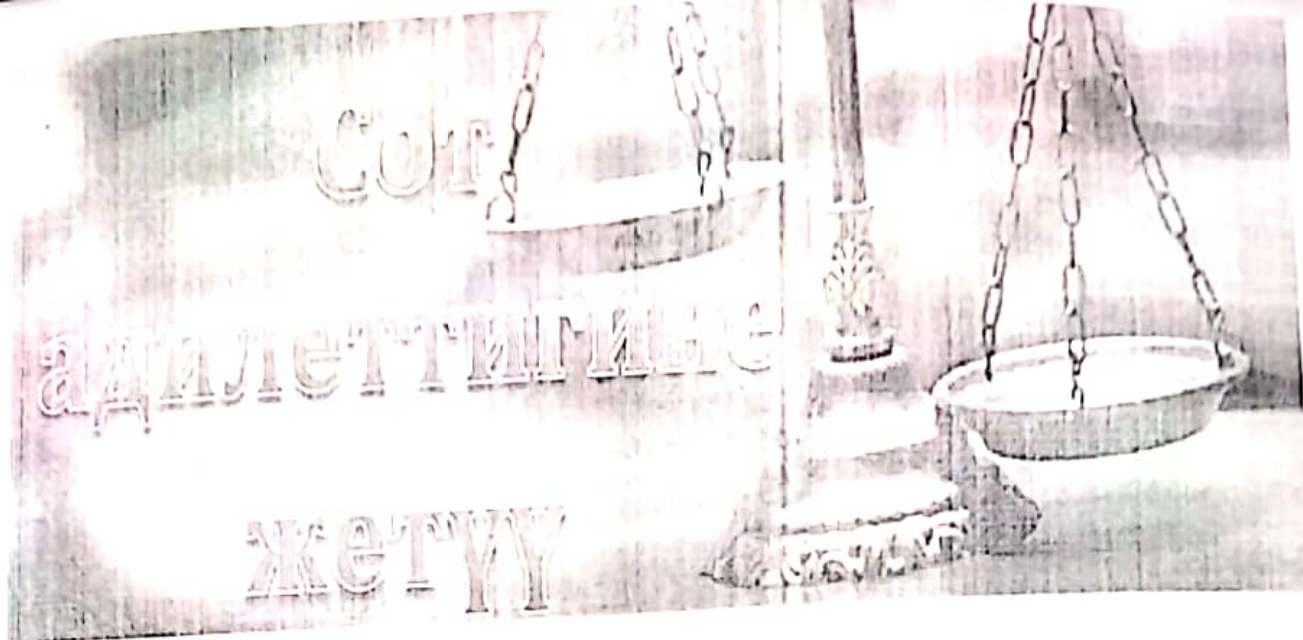

ОКУУЧУНУН
КОДЕКСИ

КҮНДӨЛҮК

ПЛАН

Балдар жөнүндө" кодекс

012-жылдын 10-июлу № 100

I БӨЛҮМ. ЖАЛПЫ ЖОБОЛОР

- I-глава. Балдардын укуктарын жана таламдарын коргоо жөнүндө Кыргыз Республикасынын мыйзамдары
- I-глава. Балдардын укуктары жана таламдары, аларды камсыз кылуунун кепилдиктери
- I-глава. Балдардын укуктарын жана таламдарын камсыз кылуу чөйрөсүндөгү органдар

II БӨЛҮМ. ТУРМУШТУК ООР КЫРДААЛДА ТУРГАН БАЛДАРДЫ КОРГООНУН УЮШТУРУУЧУЛУК НЕГИЗДЕРИ

- I-глава. Турмуштук оор кырдаалда турган балдарды коргоо тутуму
- I-глава. Турмуштук оор кырдаалда турган балдарды коргоо боюнча чаралар
- I-глава. Турмуштук оор кырдаалда турган балдарга кызмат көрсөтүүчү субъекттерди аккредитациялоо

III БӨЛҮМ. АТА-ЭНЕЛЕРИНИН КӨЗӨМӨЛЧҮЛҮГҮСҮЗ КАЛГАН БАЛДАРДЫ КОРГООНУН ӨЗГӨЧӨЛҮКТӨРҮ

- I-глава. Ата-энелеринин көзөмөлчүлүгүсүз калган балдарды табуу жана жайлаштыруу
- I-глава. Балдарды асырап алуу
- I-глава. Балдарга камкорчулук жана көзөмөлчүлүк

№19 А.Казаков атындагы жалпы билим берүүчү мектебинин Кыргыз Республикасынын “Окуучунун кодексин” ишке ашырууга карата түзүлгөн иш чарасы.

№	Аткарылуучу иштин мазмуну	Мөөнөтү	Жоопту
1	Балдар жөнүндө кодексинин мазмуну менен тааныштыруу (тарбиялык сабактарды өтүү)	сентябрь	Кл.жет. Пред.муг
2	Социалдык коргоого муктаж болгон үй-бүлөлөрдү тандаоо.	Жыл ичи	Кл.жет. Пред.муг
3	Кылмыштуулуктун алдын алуу боюнча класс ичинде тарбиялык саатарды өтүү.	Жыл ичи	Кл.жет. Пред.муг.
4	Конфликт жана анын жолун чечүү боюнча тарбиялык саатарды чечүү.	Жыл ичи	Кл.жет. Пред.муг.
5	Кылмыштуулукту алдын алуу боюнча класстын балдары менен биргеликте ата-энелер менен иш жүргүзүп туруу.	Жыл ичи	Кл.жет. Пред.муг
6	Жугуштуу оорулардан сактануу боюнча жат жазууларды, ден-соолук бурчун жаңылап туруу	Жыл ичи	Кл.жент. Пред.муг.
7	Окуучулардын ортосунда зордук-зомбулуктун алдын алуу боюнча түшүндүрүү иштерин жүргүзүү.	Жыл ичи	Кл.жет. Пред.муг.

IV БӨЛҮМ. БАЛДАР ҮЧҮН ЮСТИЦИЯ

11-глава. Мыйзам менен чатагы бар балдарды коргоонун өзгөчөлүктөрү

12-глава. Зомбулуктун же кылмыштын курмандыгы болгон балдарды коргоонун өзгөчөлүктөрү

V БӨЛҮМ. КОРУТУНДУ ЖОБОЛОР

Ушул Кодекс балдардын Кыргыз Республикасынын Конституциясында каралган укуктарынын, эркиндиктеринин жана мыйзамдуу таламдарынын негизги кепилдиктерин белгилейт жана мамлекет тарабынан балдардын дене-бой, акыл-эс, адептик, руханий жана социалдык жактан өнүгүүсү, турмуштук оор кырдаалда калган балдарды коргоо жана өзгөчө камкордук көрүү үчүн зарыл болгон жашоо деңгээлин камсыз кылууга багытталган.

I БӨЛҮМ ЖАЛПЫ ЖОБОЛОР

1-глава

Балдардын укуктарын жана таламдарын коргоо жөнүндө
Кыргыз Республикасынын мыйзамдары

1-берене. Ушул Кодексти колдонуунун чөйрөсү

Ушул Кодекс Кыргыз Республикасынын аймагында турган, ошондой эле турмуштук оор кырдаалда турган балдарды коргоону камсыз кылууну кошуп алганда, Кыргыз Республикасынын чегинен тышкаркы жерлерде жүргөн Кыргыз Республикасынын жарандарынын – балдарынын укуктарын жана таламдарын коргоо чөйрөсүндөгү мамилелерди жөнгө салат.

2-берене. Балдар жөнүндө мыйзамдар

Кыргыз Республикасынын балдардын укуктарын жана таламдарын камсыз кылуу чөйрөсүндөгү мыйзамдары Кыргыз Республикасынын Конституциясынан, балдардын укуктары жөнүндө Конвенциядан, ушул Кодекстен, Кыргыз Республикасынын башка ченемдик укуктук актыларынан, эл аралык укуктун жалпы таанылган принциптеринен жана нормаларынан, ошондой эле Кыргыз Республикасы катышуучусу болуп саналган мыйзамда белгиленген тартипте күчүнө кирген эл аралык келишимдерден (мындан ары – эл аралык келишимдер) турат.

3-берене. Балдардын укуктарын жана таламдарын камсыз кылуу чөйрөсүндөгү мыйзамдардын негизги максаттары жана милдеттери

1. Ушул Кодекстин максаты балдардын жарандык, саясий, экономикалык, социалдык, маданий жана башка укуктарын, таламдарын жана эркиндиктерин коргоо, ошондой эле турмуштук оор кырдаалда турган балдарды коргоону камсыз кылуу болуп саналат.

адилеттигин ишке ашырууну, социалдык реабилитациялоону жана интеграциялоону алдыга алуу маселелерин өзүнө камтыган жазык иштери боюнча жабыр тарткан жана күбө болгон балдарга карата иш-чаралардын тутуму;

ювеналдык юстиция – бул мыйзам менен чатагы бар, ошондой эле жыныстык бойго жеткенин, акыл-эстик, дене-бой жана психикалык өнүгүшүнүн өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен тартип бузууларды, сот адилеттигин ишке ашырууну, социалдык реабилитациялоону жана интеграциялоону алдын алуу маселелерин өзүнө камтыган жазык иштери боюнча балдарга карата иш-чаралардын тутуму;

балдар эмгегинин эң начар формалары – балдар эмгегинин төмөнкүлөрдү камтыган формалары:

кулчулуктун бардык формалары же кулчулукка окшош тажрыйба, мисалы, балдарды сатуу жана аларды соодалоо, карыздык зомбулук жана күлдүк көз карандуулук, ошондой эле мажбурлаган же милдеттүү эмгек, анын ичинде балдарды куралдуу жаңжалдарда пайдалануу үчүн мажбурлап же милдеттүү азгыруу;

сойкулук менен алектенүү, порнографиялык продукцияларды өндүрүү же порнографиялык көрсөтүүлөр үчүн баланы пайдалануу, азгыруу же сунуш кылуу;

укукка каршы келген иш менен алектенүү үчүн, атап айтканда тиешелүү эл аралык келишимдерде аныкталгандай баңги заттарды өндүрүү жана сатуу үчүн баланы пайдалануу, азгыруу же сунуш кылуу;

анын аткарылып жаткан мүнөзү же шарттары боюнча баланын ден соолугуна, коопсуздугуна же адебине зыян келтириши мүмкүн болгон иштер;

балага ырайымсыз мамиле жасоо (зомбулук) – бул балага карата анын дене-бойлук же психикалык өнүгүшүн бузуучу же коркунуч келтирүүчү бардык аракеттер;

үй-бүлө – никеден, туугандыктан, асырап алуудан же баланы тарбиялоого кабыл алуунун башка формасынан келип чыккан жана үй-бүлөлүк мамилелерди өнүктүрүүгө жана чыңдоого көмөктөшүүгө чакырылган, мүлктүк жана жеке мүлктүк эмес укуктар жана милдеттер менен байланышкан адамдардын тобу;

мыйзамдуу өкүлдөр – ата-энелери, асырап алгандар, көзөмөлчүлөр, камкорчулар, алар жокто – балдарды коргоо боюнча ыйгарым укуктуу органдын кызматкери;

баланын эң мыкты таламдары – бул:

– аларды мыйзамда бекемдөө менен баланын укуктарынын жана таламдарынын биринчи кезектүүлүгүн таануу;

– балдарды расасынын, өңү-түсүнүн, жынысынын, тилинин, дининин, саясий же башка ынанымдарынын, улуттук, этностук же социалдык тегинин белгилери боюнча, мүлктүк абалынын, ден соолугунун абалынын же кандайдыр бир гана башка белгилери боюнча басмырлоонун жол берилбестиги;

– аны коргоону жана кам көрүүнү биринчи кезекте камсыз кылуу;

– коомдун тең укуктуу мүчөсү катары баланын укуктарын жана эркиндиктерин сыйлоо жана камсыз кылуу;

– балага тиешелүү болгон чечимдерди кабыл алууда аны милдеттүү түрдө эске алуу менен, баланын өз оюн билдирүү укугун камсыз кылуу;

– баланы зомбулуктун бардык формаларынан коргоону камсыз кылуу;

– баланы толук баалуу тарбиялоону, анын укугун жана таламдарын коргоону, аны коомдо толук кандуу жашоого даярдоону камсыз кылуу максатында үй-бүлөнү мамлекеттик колдоо;

– балдардын укуктарына жана өзгөчө муктаждыктарына ата-энелердин, алардын өкүлдөрүнүн жана коомдун кабардарлыгын жана сезимталдыгын жогорулатуу;

баланы коргоо боюнча кызматтарды борбордон оолактатуу, балдардын укуктарын жана таламдарын коргоо чөйрөсүндөгү мамлекеттик жана мамлекеттик эмес мекемелердин ортосунда өнөктөштүктү камсыз кылуу;

мамлекеттик бийлик жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын кызмат адамдарынын, ошондой эле жарандардын баланын укуктарын, эркиндиктерин жана мыйзамдуу таламдарын бузганы, ага аян келтиргени үчүн жоопкерчилиги;

баланы коргоо боюнча чараларды көрсөтүүдө баланын этностук, диний жана маданий тегин эске алуу менен алага камкорчулуктун, тарбиялоонун жана билим берүүнүн туруктуулугун жана үзгүлтүксүздүгүн камсыз кылуу;

мамлекет, коом, үй-бүлө тарабынан баланын укуктарын жана эркиндиктерин коргоо жана сактоо;

баланын талаптагыдай өсүшүн камсыз кылуудагы ата-энелердин жана аларды алмаштыруучу жактардын милдеттери.

-берене. Балдардын укуктарын жана таламдарын камсыз кылуу чөйрөсүндөгү мамлекеттик саясат

. Балдардын укуктарын жана таламдарын камсыз кылуу чөйрөсүндөгү мамлекеттик саясат төмөнкүлөргө тыгытталган:

) Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына ылайык, балдардын укуктарын жана таламдарын коргоону толук кылуу камсыз кылууга;

) турмуштук оор абалда турган балдарды коргоону талаптагыдай камсыз кылууга;

) ата-энелерде алардын төрөлүшү үчүн жоопкерчиликтүүлүк сезимин тарбиялоо жолу менен, жарандардын өнөрүн сак, тилеген балдардын төрөлүшүнө карата аң-сезимдүү мамилелерин калыптандырууга;

) гендердик теңчиликтин принциптерин сактоого;

) балдардын укуктарын жана таламдарын камсыз кылуу чөйрөсүндөгү ченемдик укуктук базаны күчүндөтүүгө;

) балдардын дене-тарбиялык, интеллектуалдык, психикалык, руханий жана адептик өнүгүшүнө көмөк көрсөтүүгө.

. Турмуштук оор кырдаалда турган балдардын укуктарын, таламдарын камсыз кылуу жана коргоо мамлекеттик саясаттын жана мамлекеттик бийлик жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын ичиндеги артыкчылыктуу өңүттөрдүн бири болуп саналат.

. Балдардын укуктарын жана таламдарын камсыз кылуу чөйрөсүндөгү мамлекеттик саясатты ишке ашыруу боюнча иш-чараларды каржылоо республикалык жана жергиликтүү бюджеттерден жана Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында тыюу салынбаган башка булактардан жүзөгө ашырылат.

-глава

балдардын укуктары жана таламдары, аларды камсыз кылуунун кепилдиктери

-берене. Баланын үй-бүлөдө жашоо жана тарбиялануу укуктарынын негизги кепилдиктери

2. Балдарды коргоо боюнча принциптерди жана чараларды белгилөө, баланын укуктарынын кепилдик негиздерин түзүү; балдарды коргоо боюнча тиешелүү органдардын жана уюмдардын иштеши; мамлекеттик органдардын жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын балдардын укуктарын жана таламдарын камсыз кылуу жаатындагы компетенциясын жана алардын өз ара аракеттенүү тартибин аныктоо ушул Кодекстин милдети болуп саналат.

4-берене. Балдардын укуктарын жана таламдарын коргоонун негизги принциптери

Балдардын укуктарын жана таламдарын коргоо төмөнкү негизги принциптерге негизделет:

баланын эң мыкты таламдарын камсыз кылуу максатында баланын укуктарынын жана таламдарынын биринчи кезектүүлүгүн таануу;

мыйзамда каралган мамлекеттик кепилдиктердин көлөмүндө балдардын, өзгөчө турмуштук оор кырдаалда турган балдардын акысыз кызмат көрсөтүүлөргө жетимдүүлүгүн камсыз кылуу;

балдарды расасынын, өңү-түсүнүн, жынысынын, тилинин, дининин, улуттук же социалдык тегинин белгилери боюнча, мүлктүк абалынын, ден соолугунун абалынын жана кандай гана болбосун башка белгилери боюнча басмырлоонун жол берилбестиги;

анын тагдырына байланыштуу чечимдерди кабыл алууда баланын өз пикирин билдирүү укугун камсыз кылуу;

баланы зомбулуктун бардык формаларынан коргоону камсыз кылуу;

экономикалык пайда табуу максатында балдардын эмгегинин анын эң жаман формасында эксплуатациялоонун жол берилбестиги;

баланын укуктарын жана таламдарын бузуу, ага залал келтиргендик үчүн мамлекеттик бийлик жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын, алардын кызматкерлеринин, ошондой эле жеке жана юридикалык жактардын жоопкерчилиги;

баланы тарбиялоонун жана билим берүүнүн туруктуулугун жана үзгүлтүксүздүгүн камсыз кылуу;

мамлекет, коомчулук, үй-бүлө тарабынан баланын укуктарын жана таламдарын коргоонун артыкчылыктүүлүгү;

баланын үй-бүлөдөн ажыроосун болтурбоо жана баланын үй-бүлөнүн курчоосунда болуу укугун камсыз кылуу;

ар бир баланын дене-бой, акыл-эс, руханий, адеп-ахлактык жана социалдык өнүгүүсү үчүн зарыл болгон жашоо деңгээлине укугун камсыз кылуу;

ата-энелердин өз жөндөмдүүлүктөрүнүн жана каржылык мүмкүнчүлүктөрүнүн чектеринде баланын өнүгүүсү үчүн зарыл болгон жашоо деңгээлин камсыз кылуу жоопкерчилиги;

мамлекеттин жетим балдарды жана ата-энесинин көзөмөлчүлүгүсүз калган балдарды багууну, тарбиялоону, окутууну камсыз кылуусу.

5-берене. Ушул Кодексте колдонулган негизги түшүнүктөр

Ушул Кодексте төмөнкү түшүнүктөр колдонулат:

жашы жетпегендер – 18 жаш куракка чыга элек бала;

турмуштук оор кырдаалда турган балдар – ата-энелеринин көзөмөлчүлүгүсүз калган балдар, ден соолугунун мүмкүнчүлүгү чектелген балдар, мыйзам менен чатагы бар, зомбулуктун жана кылмыштын курмандыгы болуп саналган балдар, аз камсыз болгон үй-бүлөлөрдө жашаган балдар, иштеген балдар, көзөмөлсүз балдар, кароосуз балдар, түзүлгөн жагдайлардын натыйжасында турмуш-тиричилиги объективдүү бузулган, чыр-чатактар жана өзгөчө кырдаалдар чөлкөмдөрүндөгү балдар, ошондой эле көрсөтүлгөн жагдайларды өз алдынча же үй-бүлөнүн жардамы менен жеңип өтө албаган балдар;

турмуштук оор кырдаал – жарандын турмуш-тиричилигин объективдүү бузуучу (майыптык, улгайган жаш курагына же ооруусуна байланыштуу өзүнө өзү тейлөөгө жарамсыздык, жетимдик, көзөмөлсүздүк, аз камсыз болгондук, жумушсуздук, белгилүү бир жашаган жердин жоктугу, чыр-чатактар жана үй-бүлөдөгү катаал мамиле, жалгыздык ж.б.) кырдаал, ошондой эле бул кырдаалды өз алдынча жеңүүгө жөндөмсүздүгү менен байланышкан анын адеп-ахлактык-психологиялык абалы;

көзөмөлсүз бала – мыйзамдуу өкүлдөрү тарабынан аны багуу, тарбиялоо боюнча өз милдеттерин аткарылбаганынын же болбосо талаптагыдай аткарылбаганынын же аткаруудан качууларынын кесепетинен анын жүрүм-турумуна көзөмөл болбой калган бала;

кароосуз бала – туруктуу жашаган жана (же) турган жери жок, көзөмөлсүз бала;

ден соолугунун мүмкүнчүлүктөрү чектелүү балдар – ооруулар, функциялык дене-бойлук жана (же) психикалык кемчилдиктердин натыйжасында жашап-иштөөнүн чектелүүсүнө алып келүүчү жана аларды социалдык коргоонун зарылдыгын пайда кылуучу мертинүүлөрдүн же мандемдердин кесепеттери менен шартталган ден соолугунун функционалдык бузулуулары бар балдар;

ата-энелеринин көзөмөлчүлүгүсүз калган балдар – алардын өлүмүнө байланыштуу, жалгыз же ата-энесинин экөөнүн тең ата-энелик камкордугунан ажыраган, ошондой эле эгерде ата-энелери белгисиз (жетим балдар), аларды ата-энелик укуктарынан ажыратылганына же алардын ата-энелик укуктары чектелгенине, ата-энелерин дайынсыз жоголду, жөндөмсүз (чектелүү жөндөмдүү) деп таанылганына, алардын дарылоо мекемелеринде жүргөнүнө, алар эркиндигинен ажыратуу түрүндөгү жазаны өтөп жатканына, алардын камакта кармоо жайларында отурганына, ата-энелеринин балдарын тарбиялоо, алардын укуктарын жана таламдарын коргоодо ата-энелеринин дарылоо мекемелеринен, калкты социалдык коргоо мекемелеринен жана башка ага окшогон мекемелерден алуудан баш тартуусуна байланыштуу, жана мыйзамда белгиленген тартипте баланы ата-энелеринин көзөмөлчүлүгүсүз калган деп таанылган башка учурлардагы 18 жашка чейинки курактагы адамдар;

жетим балдар – ата-энелеринин экөө тең өлгөн же бирөө гана бар же болбосо ата-энелери белгисиз, 18 жаш куракка чейинки адамдар;

үй-бүлөнү жана баланы коштоо – турмуштук оор кырдаалда турган баланы коргоо боюнча Кыргыз Республикасынын Өкмөтү тарабынан ыйгарым укук берилген балдарды коргоо боюнча мамлекеттик орган жана анын аймактык бөлүмдөрү (мындан ары – балдарды коргоо боюнча ыйгарым укуктуу орган) тарабынан бардык социалдык иштерди жана чараларды координациялоону жүзөгө ашыруу;

турмуштук оор кырдаалда турган балдарды коргоо – турмуштук оор кырдаалда турган балдарды орноштурууга, социалдык колдоого, социалдык көнүктүрүүгө жана реабилитациялоого багытталган социалдык-экономикалык, социалдык-медициналык, социалдык-психологиялык, социалдык-укуктук жана башка мүнөздөгү кызматтарды көрсөтүү боюнча иш-чаралардын комплекси;

мыйзам менен чатагы бар балдар – кылмыштарды жасоого шектүү, айыпталуучу, кылмыш жасаганы үчүн соттолуучу, соттолгон болуп саналган балдар, ошондой эле администрациялык укук бузуулар жөнүндө иш боюнча аларга карата өндүрүш жүргүзүлүп жаткан, мыйзамда белгиленген тартипте администрациялык укук бузууга күнөөлүү деп таанылган балдар;

сот адилеттигинен алагды кылуу боюнча программа – бул кайталап укук бузууну болтурбоо максатында баланы реабилитациялоого жана социалдык реинтеграциялоого көмөктөшүүгө багытталган, жашы жетпегендерге карата соттук жол-жоболорду козгоону алдын алуу боюнча программа;

балдар үчүн юстиция – бул мыйзам менен чатагы бар, ошондой эле алардын жыныстык бойго жеткенин, акыл-эстик, дене-бой жана психикалык өнүгүшүнүн өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен, тартип бузууларды, сот

1. Ар бир бала үй-бүлөдө жашоого жана тарбияланууга укуктуу. Үй-бүлөдө тарбиялоо артыкчылыктуу жана баланын таламдарына ылайыктуу деп таанылат жана Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында каралган негиздер боюнча гана токтотулушу мүмкүн.

2. Бала ата-энелери же аларды алмаштыруучу адамдар тарабынан камкордукка алынууга, туугандары менен мамиле кылууга, анын таламдарынын корголушуна, ар тараптуу өнүгүүгө, анын адамдык аброюнун урматталышына укуктуу.

3. Эгерде бул баланын таламдарына, анын нормалдуу өнүгүшүнө карама-каршы келбесе, ата-энелеринен же алардын биринен бөлөк жашаган бала алар менен жана башка туугандары менен тоскоолдуксуз мамиле кылууга, алар жөнүндө маалыматтарды алууга укуктуу.

8-берене. Баланын эс алууга укугу

Мамлекеттик бийлик жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары өз ыйгарым укуктарынын чектеринде балдардын эс алууга жана ден соолуктарын чыңдоого укуктарын, иши балдардын эс алуусуна жана ден соолуктарын чыңдоого багытталган мекемелерди сактоону жана өнүктүрүүнү камсыз кылуу боюнча иш-чараларды жүзөгө ашырат.

9-берене. Баланын ден соолугун коргоо укуктарынын негизги кепилдиктери

1. Ар бир бала жарандардын ден соолугун коргоо жөнүндө мыйзамдарда каралган тартипте камсыз кылынуучу ден соолукту коргоонун жана бекемдөөнүн жана медициналык-санитардык жардам алуунун ажырагыс укуктарына ээ.

2. Саламаттык сактоо тутуму балдарга мыйзамдарда белгиленген тартипте оорулардын алдын алууну, медициналык диагностиканы, дарылоо-ден соолукту чыңдоону, анын ичинде диспансердик байкоо жүргүзүүнү, ден соолугунун мүмкүнчүлүктөрү чектелген балдарды жана өнөкөт оорулардан запкы чеккен балдарды медициналык реабилитациялоону, ошондой эле балдарды медициналык-реабилитациялык дарылоону караган жетимдүү жана адистешкен медициналык жардамды кепилдейт.

3. Балдарды акысыз медициналык тейлөө, ошондой эле жеңилдетилген шарттарда медициналык тейлөө мамлекеттик кепилдиктердин алкактарында жана көлөмдөрүндө жүзөгө ашырылат.

4. Балдар мекемелеринде жана уюмдарында балдардын жашоосунун, кармоонун, багуунун, окутуунун жана тарбиялосунун шарттары белгиленген санитардык-эпидемиологиялык талаптарга ылайык келүүсү тийиш, аларды бузганы үчүн балдар мекемелеринин жана уюмдарынын жетекчилери, мамлекеттик бийлик жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары мыйзамдарда каралган тартипте жоопкерчилик тартышат.

5. Ата-энелер жана аларды алмаштыруучу адамдар балдардын ден соолугуна тиешелүү кам көрүүнү камсыз кылууга милдеттүү.

6. Эгерде бул баланын ден соолугуна зыян келтирсе, атайылап медициналык жардамга кайрылбаган ата-энелер жана аларды алмаштыруучу адамдар Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында белгиленген тартипте жоопкерчилик тартышат.

10-берене. Баланын билим алуу укуктарынын негизги кепилдиктери

1. Ар бир бала билим берүү чөйрөсүндөгү мыйзамдарда каралган тартипте камсыз кылынуучу билим алууга укуктуу жана ага мамлекеттик жана муниципалдык билим берүү уюмдарында акысыз башталгыч, негизги, орто жана акысыз башталгыч кесиптик билим алуу кепилденет.

2. Баланын мамлекеттик билим берүү стандарттарынын чектеринде милдеттүү башталгыч жана негизги билим алууга укугу мыйзамдарда аныкталат. Баланы негизги билим алганга чейин мамлекеттик же муниципалдык билим берүү уюмунан чыгарып жиберүүгө жол берилбейт. Балага анын жашаган жана иш жүзүндө турган жери боюнча мамлекеттик же муниципалдык билим берүү уюмунан негизги билим алуусу кепилденет.

Баланын жашаган жери өзгөргөн учурда жаңы жашаган жана иш жүзүндө жүргөн жери боюнча башка мамлекеттик же муниципалдык билим берүү уюмуна которууга жол берилет.

3. Бала билим берүү уюмуна кирген учурда мыйзамда каралбаган кандайдыр-бир чектөөлөргө жол берилбейт. Мамлекеттик же муниципалдык билим берүү уюмдардын биринчи классына кирип жаткан балдар үчүн кирүү сынагын өткөрүүгө тыюу салынат.

4. Мамлекеттик жана муниципалдык жалпы билим берүү уюмдарына кабыл алуунун тартиби Кыргыз Республикасынын Өкмөтү тарабынан, ал эми жеке менчик формасындагы жалпы билим берүүчү уюмдарда – ушул уюмдар тарабынан билим берүү жаатындагы Кыргыз Республикасынын мыйзамдарын так сактоо менен аныкталат.

5. Мамлекет балдардын мектепке чейинки билим берүү уюмдарынын билим берүү кызмат көрсөтүүлөрүнүн жетимдүүлүк укуктарын камсыз кылат.

6. Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына ылайык, жалпы негизде билим берүү уюмдарынын билим алууга жөндөмсүз, ден соолугунун мүмкүнчүлүктөрү чектелген балдар үчүн, ошондой эле жетим балдар жана ата-энесинин көзөмөлчүлүгүсүз калган балдар үчүн, алардын акысыз билим алуусун, кесиптик даярдыгын, коомго социалдык ыңгайлуулугун жана көнүгүшүн камсыз кылуучу атайын топторду, класстарды же мамлекеттик же муниципалдык реабилитациялоо, ыңгайлаштыруу борборлорун ачууну кошуп алганда, өзгөчө шарттар түзүлөт.

7. Кыргыз Республикасынын Өкмөтү билим берүү жаатында ыйгарым укук берген орган жыл сайын мамлекеттик жогорку окуу жайларында ден соолугунун мүмкүнчүлүктөрү чектелген адамдарды акысыз негизде окутуу үчүн квота берет.

Эгерде ден соолугунун мүмкүнчүлүктөрү чектелген абитуриенттердин саны квотага ылайык берилген орундардын санынан аз болуп калса, калган орундар жалпы шарттарда башка абитуриенттердин арасында бөлүштүрүлөт.

11-берене. Баланын өз пикирин эркин билдирүү укугунун негизги кепилдиктери

1. Бала анын таламдарына тиешелүү болгон бардык маселелер боюнча өз пикирин эркин билдирүүгө укуктуу.

2. Балага кандай болбосун соттук, администрациялык же башка териштирүүнүн жүрүшүндө түздөн-түз же болбосо мыйзамдуу өкүлү аркылуу Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында каралган тартипте угулууга мүмкүнчүлүк берилет.

3. Баланын өз пикирин билдирүү укугун ишке ашыруусу, башка жактардын укуктарын жана аброюн сыйлоо, ошондой эле мамлекеттин коопсуздугун, коомдук тартипти, Кыргыз Республикасынын калкынын саламаттыгын жана адеп-ахлагын сактоо максаттарында, мыйзамдарда каралган учурларда гана чектөөлөргө кириптер кылынышы мүмкүн.

12-берене. Баланын эсеке өзүнчөлүктөрүн сактоо укугунун негизги кепилдиктери

1. Ар бир бала ысымга жана жарандуулукка укуктуу жана төрөлгөндөн кийин дароо Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында каралган тартипте катталууга тийиш.